

Atatürk'ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme

An Evaluation on Atatürk's Interest in Journalism

Mustafa İnce,^a

^a Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Karabük
mustafaince@karabuk.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8058-1076

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 10.02.2021

Düzeltilme tarihi: 14.06.2021

Kabul tarihi: 24.06.2021

Anahtar Kelimeler:

Atatürk ve gazetecilik,

Minber,

İrade-i Milliye,

Hakimiyet-i Milliye

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 10.02.2021

Received in revised form: 14.06.2021

Accepted: 24.06.2021

Keywords:

Atatürk and Journalism,

Minber,

İrade-i Milliye,

Hakimiyet-i Milliye

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, başta askeri dehasının bir unvanı olan başkomutanlık olmak üzere vatanseverlik, ileri görüşlülük, disiplinlilik gibi pek çok özellikleriyle anılan bir liderdi. Ancak Atatürk'ün bütün bunların dışında önemli bir yönü daha vardı; Gazetecilik. Atatürk, hayatı boyunca gazeteciliğe özel önem vermiş, gazete çıkarmış, çıkarttırmış ve gazetecilik faaliyetlerini vatan savunmasının önemli bir parçası olarak görmüştür. Öyle ki; öğrencilik yıllarından başlayarak gazeteciliği deneyimlemiş, milli mücadele döneminde de gazete çıkarmış, çıkarılmasını teşvik etmiş, başarılar yapmış ve gazetecilik faaliyetlerini desteklemiştir. Bu çalışmanın amacı Mustafa Kemal Atatürk'ün gazeteciliğe ve gazetecilik faaliyetlerine ilgi duyduğunu ve milli mücadele döneminde gazetecilik faaliyetlerine doğrudan destek verdiğini ortaya koymaya çalışmaktır. Çalışma kapsamında Atatürk'ün, kuruluşuna ve yayın faaliyetlerine bizzat dahil olduğu Minber, İrade-i Milliye ve Hakimiyet-i Milliye gazeteleri genel olarak incelenmiş ve yayın politikası açısından değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Republic of Turkey's founder, Mustafa Kemal Atatürk, which is a title of supreme patriotism and military genius was a leader known by many features, such as multidisciplinary and farsightedness. However, there was another important aspect of Atatürk; Journalism. Throughout his life, Atatürk attached special importance to journalism, published, printed newspapers, and saw his journalistic activities as an important part of the defense of the homeland. Such that: Starting from his student years, he experienced with journalism, published newspapers during the national struggle, encouraged its publication, acted as editor and supported journalistic activities. The aim of this study is to show that Mustafa Kemal Atatürk is interested in journalism and journalism activities and directly supports journalism activities during the national struggle period. Within the scope of the study, Minber, İrade-i Milliye and Hakimiyet-i Milliye newspapers, in which Atatürk was personally involved in the establishment and publication activities, were handled and evaluated in terms of publication policy.

Atıf Bilgisi / Reference Information

İnce, M. (2021). Atatürk'ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7 (1), Yaz, s. 249-258.

*DOI: 10.46442/intjcss.877508

** Sorumlu yazar: Mustafa İnce, mustafaince@karabuk.edu.tr

1. Giriş

Mustafa Kemal Atatürk, 1922 yılında söylediği “*Basın, milletin müşterek sesidir. Bir milleti aydınlatma ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hulâsa bir milletin hedefi saadet olan müşterek bir istikamette yürümesini teminde, basın başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir*” (İnuğur, 1982:20). Sözü ile hem basının önemine vurgu yapmış hem de kendisinin basını nasıl gördüğünü dile getirmiştir. Gerçekten de basın, doğru-düzgün kullanıldığında ülkelerin fikri gelişiminde, demokrasinin yerleşmesinde, toplumsal bilincin oluşmasında ve olağanüstü durumlarda tek vücut olunmasında önemli bir güç olarak işlev görebilmektedir. Özellikle olağanüstü durumlarda toplumların bilgilenmesinde, bilinçlenmesinde ve birlikte hareket edebilmesinde adeta çimento vazifesi görmektedir. Bunu kavrayan devletlerin, bilhassa yirminci yüzyılın erken dönemlerinde ve birinci ve ikinci dünya savaşlarında propaganda maksadıyla basının bu gücünden fazlasıyla faydalanmaya çalıştıkları görülmektedir.

Söz konusu dönemde basın çok önemli bir propaganda aracıydı. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Bir öğretici, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca” (tdk.gov.tr) olarak tarif edilen propaganda, yüzyıllardır farklı amaçlar için kullanılan bir kavramdır. Dinleri ve inançları yaymak, siyasi partiler için oy toplamak, (devletlerin) savaş durumlarında dış destek ve yardım bulmak, milli birliği sağlamak vb. amaçları için kullanılmıştır. Propaganda, tarihsel süreçte pek çok siyasi otorite tarafından genellikle gücü ele geçirme, gücü koruma ya da güce güç katma maksadıyla kullanılmıştır. Bununla birlikte propaganda saldırılara karşı savunma, birlikte mücadele etme, olağanüstü durumlarda birliği sağlama gibi amaçlar için de kullanılmıştır. Bu bağlamda “Propagandanın iki önemli ciheti vardır. Bunlardan birincisi propaganda yapanın savaşta ve barışta kendi milli bütünlüğünü sağlamak, ikincisi ise karşı tarafın milli bütünlüğünü bozmak için moral değerlerini altüst etmektir” (Ulu, 2012:62). Büyük kitlelere ulaşması ve dönemin koşullarında en önemli bilgilendirme aracı olması hasebiyle gazeteler de propaganda faaliyetlerinin vazgeçilmez aracı konumundaydı. Basının önemli bir propaganda aracı olduğunu bilen, milli mücadelenin önce zihinlerde ve fikirlerde başlaması gerektiğinin farkında olan Mustafa Kemal Atatürk de milli mücadelede döneminde basını propaganda maksatlı kullanmaya gayret etmiştir.

Oldukça zor ve karmaşık bir dönem olan kurtuluş savaşı yıllarında milli birlik ve bütünlüğü sağlamak o günün koşullarında hem çok önemliydi hem de oldukça güçlü. Türkiye, batılı devletler tarafından dört bir yandan kuşatılmış, ülke peyderpey işgal edilmeye çalışılıyordu. Mustafa Kemal’in değerlendirmesine göre ülkenin ve halkın mütareke günlerindeki durumu şöyledir; “*Galip devletler Osmanlı Devleti’nin memleketine maddi ve manevi saldırıya geçmişlerdir. Başsız kalmış millet ise karanlık ve belirsizlikler içerisinde olup bitenleri anlamaya çalışmaktadır. Millet ve ordu, Padişah ve hükümetin faaliyetlerinden haberdar olmayıp din ve gelenek bağlarıyla Padişaha sınıksız bağlıdır. Halkın kafasında galip devletlerin biri ile başa çıkmak mümkün görünmezken, hepsine karşı bağımsızlığı savunmak gerçekten uzak bir fikir olarak düşünülmektedir.*” (Atatürk, 2005:12-13) Böylesi bir dönemde vatan mücadelesi için milli birliği sağlamak, topyekün mücadele için güç birliği yapmak gerekiyordu. Bunu gerçekleştirmek için ise öncelikle bir bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışması gerekiyordu. İşte bu sebepten ötürü Mustafa Kemal Paşa, ta öğrencilik yıllarından başlayarak zihinlere hitap etmek maksadıyla basınla ve gazetecilik faaliyetleriyle ilgilenme gereği duymuştur.

İlk gazetecilik denemesi; Minber

Basının toplumsal yaşamda; toplumun bilgilendirilmesinde, bilinçlendirilmesinde ve toplumun birleştirilmesinde ne denli önemli olduğunu bilen Mustafa Kemal, Milli Mücadelenin en başından itibaren basının bu gücünden yararlanmak istemiş, bu yönde çalışmalar yapmıştır. (Özkaya, 1985:871) Mustafa Kemal Atatürk’ün gazetelere ve gazeteciliğe olan ilgisinin altında aslında, toplumu doğru bilgilendirme, kamuoyu oluşturma, kitleleri yönlendirme hususunda basının rolünü iyi bilmesiyle beraber, iyi hitabeti ve yazmaya olan ilgisi yatmaktadır. Mustafa Kemal’in basına olan bu ilgisi, henüz öğrencilik yıllarında olmasına rağmen gazete çıkarma girişimine dönüşmüş, yakın arkadaşları Ömer Naci ve Ali Fethi (Okyar) ile Minber gazetesini çıkarmışlardır. (Çavuş, 2006:16) Mustafa Kemal, birkaç arkadaşıyla birlikte çıkardığı ve yönetimin aksayan yanlarını dile getirmek istediği Minber gazetesini çıkarma maksadıyla ilgili şu ifadelerde bulunmuştur; “*Mutat olan derslere iyi çalışıyordum. Bunların fevkinde (üstünde) olarak bende ve bazı arkadaşlarda yeni fikirler peyda oldu. Memleketin idaresinde ve siyasetinde*

fenalıklar olduğunu keşfetmeye başladık. Binlerce kişiden ibaret olan Mekteb-i Harbiye talebesine bu keşfimizi anlatmak hevesine düştük, mektep talebesi arasında okunmak üzere mektepte el yazısıyla bir gazete tesis ettik” (Bayur, 1990:12).

Minber gazetesinin kurulması için Ali Fethi Bey tarafından Matbuat Umum Müdürlüğü’ne verilen imtiyaz beyannamesinde:

Namı	: Minber
Mahall-i İntişyarı	: Dersaaadet
Bahsedeceği Mevat	: Siyasi, İlim, Edebi, Fenni ve İktisadi
Evkat-ı Neşri	: Yevmi
Lisanı	: Türkçe
Müstedinin İsmi	: Ali Fethi Bey (İstanbul Mebusu)
Müdür-i Mesulün İsmi	: Feritköy’de mukim Dr. Rasim Ferit Bey ibareleri yer alıyordu. (Çavuş, 2006:19).

MİNBER GAZETESİNİN BİR NÜSHASI

Resim 1: Minber gazetesinin bir nüshası.

(Kaynak: <https://riyadakpınar.blogspot.com/2019/01/17-kasim-1918-pazar.html>)

“Minber Gazetesi, Osmanlı Devleti için adeta sonun başlangıcı olan Mondros Mütarekesinden hemen sonra, 1 Teşrin-i Sani (Kasım) 1918 tarihinde yayınlanmaya başlandı. Toplam 51 sayı olarak yayınlanan gazete, 21 Kanun-i evvel (Aralık) 1918 tarihinden son sayısını çıkardıktan sonra Türk basın tarihindeki yerini aldı” (Kaya, 2007:1-400).

“Karışık ve gergin dönemde basın hayatına giren Minber gazetesi o dönemdeki siyasi gelişmelere ışık tutmuştur. Gazetede, siyasi gelişmelerin yanı sıra toplumun içinde bulunduğu durumu ekonomik ve sosyal olarak da ele alan makaleler bulunmaktaydı. Gazetede Mustafa Kemal Paşa ile ilgili haberler de bulunmaktadır. 13 Kasım 1918’de İstanbul’a gelişi ve padişahla yaptığı görüşmelerle ilgili haberler mevcuttur. Minber gazetesinin 17 Kasım 1918 tarihli nüshasında "Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat" adı ile bir yazı yayınlanmıştır.” (Çavuş, 2006:543) Minber gazetesinde yayınlanan genel içerik ve Atatürk’ün kimi zaman tek başına kaleme aldığı yazıların çoğu fikir yazılarıydı. (Arı, 2006:8)

Minber gazetesi sadece 51 sayı olarak yayınlanmış olmasına rağmen, bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün ortak olduğu bir gazete olarak yayınlanmış olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü başta Ali Fethi (Okyar) olmak üzere diğer başka arkadaşlarının desteğiyle çıkarılan bu gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Millî Mücadeleyi başlatmak için gitmeden önceki en önemli çalışmalarından biri idi. Bu gazete aynı zamanda Mondros Antlaşması sonrasında Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirlerinin öğrenilmesi açısından da oldukça önemliydi. *"Ayrıca yine bu gazetede yer alan fikir yazılarında, ömrünü tamamlamış olan Osmanlı Devleti'nin aydınlarının, 20. yüzyılı ve bu yüzyılın insanlığa getirdiği değerleri yorumlayışını bulmakta mümkündür. Bu aydın kadrosunun, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve şekillenmesinde oynadığı rol göz önüne alındığında, Minber gazetesindeki fikri tartışmaların önemi daha iyi anlaşılmalıdır"* (Kaya, 2000:1-399).

Atatürk'ün ev almak amacıyla biriktirdiği paranın bir kısmını yatırarak ortak olduğu Minber gazetesinde Mustafa Kemal kimi zaman 'Minber' rumuzuyla (Arı, 2006:12) bazen de 'hatib' takma adıyla yazılar yayınlıyordu. (Tevetoğlu, 1988:89). Gazetenin yayınlanma amaçlarından biri de Mustafa Kemal'in İngilizler tarafından dikkat çekmemesini sağlamaktı. (Çavuş, 2006:32). Mustafa Kemal Atatürk'ün Minber ile ilişkisini ve gazetenin yayın amacını Hakkı Tarık Us, "...bilirsiniz hayatı boyunca Atatürk'ün izinde ve emrinde kalan Rasim Ferid bu Minber 'i Çanakkale kahramanı Mustafa Kemal'in memlekete seslenmesi için yükseltiyordu..." (Tevetoğlu, 1991:68) şeklinde açıklamaktadır. 17 Kasım 1918 tarihli Minber gazetesinde Mustafa Kemal Paşa ile mülakat başlığı adı altında yayınlanan bir yazıda, Mustafa Kemal'in daha önce hangi görevlerde yer aldığı, memleket hakkındaki düşünceleri, ne yapmak istedikleri, kuvvetli bir ordunun nasıl olması gerektiği, memleketini ve milletini çok iyi tanıdığını, huzur, sükûn, hürriyet ve istiklal için çok çalışmanın lüzumuna yönelik açıklamalarına yer verilmişti.

İrade-i Milliye

Mustafa Kemal, Minber gazetesindeki ortaklığı hususunda 'ilk ve son gazeteciliğinin bu (Minber) olduğunu' (Aydemir, 2003:330) dile getirmiş olsa da gazetecilik faaliyetlerini Anadolu'da da dolaylı olarak devam ettirmiştir. Anadolu'da yaptığı çalışmaların halka duyurulması ve öteki başka ilgililere ulaştırılmasını arzu eden Mustafa Kemal Paşa, Erzurum Kongresi sırasında Albayrak gazetesine destek vermiş, Sivas Kongresi'nin bitimiyle birlikte, 14 Eylül 1919 tarihinden itibaren ulusal hareketin sesi ve yarı resmi organı olacak olan İrade-i Milliye gazetesini Sivas'ta çıkarmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa bu gazetede kimi başyazıları da bizzat kendisi kaleme almıştır. (Borak, 2004:92)

Söz konusu dönemin koşullarını kısaca hatırlayacak olursak; I. Dünya savaşından yenik olarak çıkan devletler tek tek barış antlaşmaları yapmışlardır. Ancak bu antlaşmalar arasında en ağır şartları taşıyan antlaşma Osmanlı Devleti ile yapılmıştır. Mondros Mütarekesinin imzalanmasının ardından İttihat ve Terakki son kongresini yaparak kendisini fesheder. Bu arada Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa bir Alman denizaltısı ile yurt dışına kaçmışlardır. Bunun üzerine Damat Ferit Paşa hükümeti kurularak, büyük çoğunluğu İttihatçı olan Meclis-i Mebûsan feshedilir ve İttihatçı düşmanlığı yurt geneline yayılmıştır. Bu sırada Damat Ferit Paşa da milliyetçi aydınları tutuklatmaya başlar. Ziya Gökalp ile Hüseyin Cahit tutuklananlar arasındadır. Bu sıkıntılı günlerde Karadeniz bölgesindeki Rum eşkiyayı cezalandırmak üzere 9. Ordu Müfettişliğine Mustafa Kemal tayin edilmiştir. "Bu sırada düşman kuvvetleri Anadolu'yu işgal etmeye başlarlar. Fransızlar, Adana ve çevresini, İngilizler Güneydoğu Anadolu'yu ve Batum'u, İtalyanlar Antalya ve dolaylarını işgal etmişlerdir. O günlerde Paris Konferansı yapılmış ve Doğu Anadolu'nun Ermenilere, İzmir'in Yunanlılara verilmesi kararlaştırılmıştır. Rum ve Ermeni azınlıklar buldukları bölgelerde faaliyete geçerek Türkleri katletmeye başlamışlardır. Bu sırada Anadolu'da savunma cepheleeri kurulmuş ve ülkenin pek çok bölgesinde Millî Cemiyetler ortaya çıkmıştır. Edirne'de Trakya Paşaeli Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti,

Erzurum'da Vilâyat-ı Şarkîye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti, Balıkesir'de Hareket-i Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyeti, Trabzon'da Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti kurulmuştur” (Güner, 1999:241).

Resim 2: İrade-i Milliye, 4 Eylül 1919, Sayı 34

(Kaynak: <http://kansudan.blogspot.com/2013/04/idare-i-milliyeden-hakimiyet-i-milliyeye.html>)

Bir yandan Yunanlılar, diğer yandan Ermeniler yurdun muhtelif yerlerini işgal etmeye başlamış, batılı devletler de çeşitli propaganda faaliyetleriyle bu işgalleri meşru göstermeye çalışıyorlardı. “İstanbul ve Anadolu'daki işgal kuvvetleri, kendilerini bir işgalci değil, koruyucu olarak göstermek ve onların direnişlerini engellemek amacıyla beyannameler yayınlamaktaydılar.” (Güner 1990: 12)

Bir tarafta Anadolu'yu işgal etmeye çalışan batılı güçler, öte tarafta ise Anadolu'nun kurtuluşunu pek olası görmeyen halkın, içinde bulunduğu belirsizlik çok yönlü mücadeleyi kaçınılmaz kılıyordu. Bütün bu zorluklarla birlikte 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas Kongresi çalışmalarına başlamadan önce Mustafa Kemal'in bilgisi dahilinde, diğer delegeler tarafından da benimsenen ve Millî Mücadele'nin esaslarının anlatılacağı bir gazetenin yayınlanması arzulanmıştır. Mustafa Kemal, bu kongrede gördüğü ve millî duygulardan habersiz sözde aydınlardan dolayı halka

ve aydınlara Millî Mücadele şuurunu aşlamak ve millî bilinci kuvvetlendirmek amacıyla gazete neşriyatı fikrini düşünmeye başladı. Gazete çıkararak, herhangi bir ülkenin mandası, himayesi altına girmek düşüncesinin yanlışlığına karşı halkı ve aydınları uyarmak istiyordu. Ayrıca, kongrelere gelemeyen delegelere gazete gönderilebilecek ve böylece alınan kararlar onlara kolayca ulaştırılabilecekti. Bütün bunlara ek olarak bu gazete vasıtasıyla içinde bulunulan dönemde işgal kuvvetlerinin başlattığı propagandalara karşı halk uyarılabilecekti. İçinde bulunulan ortamda matbuat, önemli bir mücadele vasıtasıydı. (Doğramacıoğlu, 2007:13) Sivas

11 Eylül 1919 tarihinde yapılan kongrenin sekizinci toplantısında çıkarılmasına karar verilen gazetenin ilk nüshası üç gün sonra yayınlanmıştır. “Amal ve metalib-i milliye'nin müdafiidir” (Milletin arzu ve isteklerinin savunucusudur) düsturuyla yayın hayatına başlayan İrade-i Milliye gazetesinin imtiyaz sahibi Selahattin Ulusalerc Bey olmuştur. Gazetenin haftada iki kez yayınlanması düşünülmüş olmasına rağmen haftada ancak bir kez yayımlanabilmiştir.

“İrade-i Milliye gazetesi 14 Eylül 1919 tarihinde yayına başladığı günden itibaren, gazetenin ismi altında yer alan “Metalib ve amal-i milliye'nin müdafiidir” ibaresi yönünde çalışmaya başlamıştır. Gazetede çeşitli başlıklar altında yazılan makaleler vasıtasıyla, Millî Mücadele'nin halka mal edilmesi için uğraşmıştır. Kuva-yı Milliye'nin hangi zorunluluklar neticesinde ortaya çıktığı, amacının ne olduğu, millet için ne anlama geldiği tüm yönleriyle ortaya konmuş ve bilinçli bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır” (Pancar, 2013:305).

İrade-i Milliye gazetesi ilk sayısında, Mustafa Kemal Paşa'nın kongre açış nutku, kongrenin Padişah'a çektiği telgraf, millete hitaben yazılmış beyanname, yine Mustafa Kemal Paşa'nın Padişah'a Havza'dan yolladığı telgraf vb. haberlerin yanı sıra, bir başyazıya yer verilerek birinci dünya savaşında Almanya ve Bulgaristan'la aynı kaderi paylaşan Osmanlı Devleti arasında kıyaslama yapılarak mütarekeyle birlikte başlayan işgallere dikkat çekilmiştir. (Yıldırım, 1992:326). Başyazıda pek çok konuda hükümetin yetersizliğine dikkat çekilmiş, uluslararası platformlarda Osmanlı'nın menfaatinin korunmadığı dile getirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas Kongresi'ndeki Nutuk'unda, Milletin adilane bir barış ve güven umarken mütareke hükümlerinin millet aleyhine her gün yeni suiistimallerle tatbik edilmesinin halkı umutsuzluğa sevk ettiğine dikkat çekilmiştir.

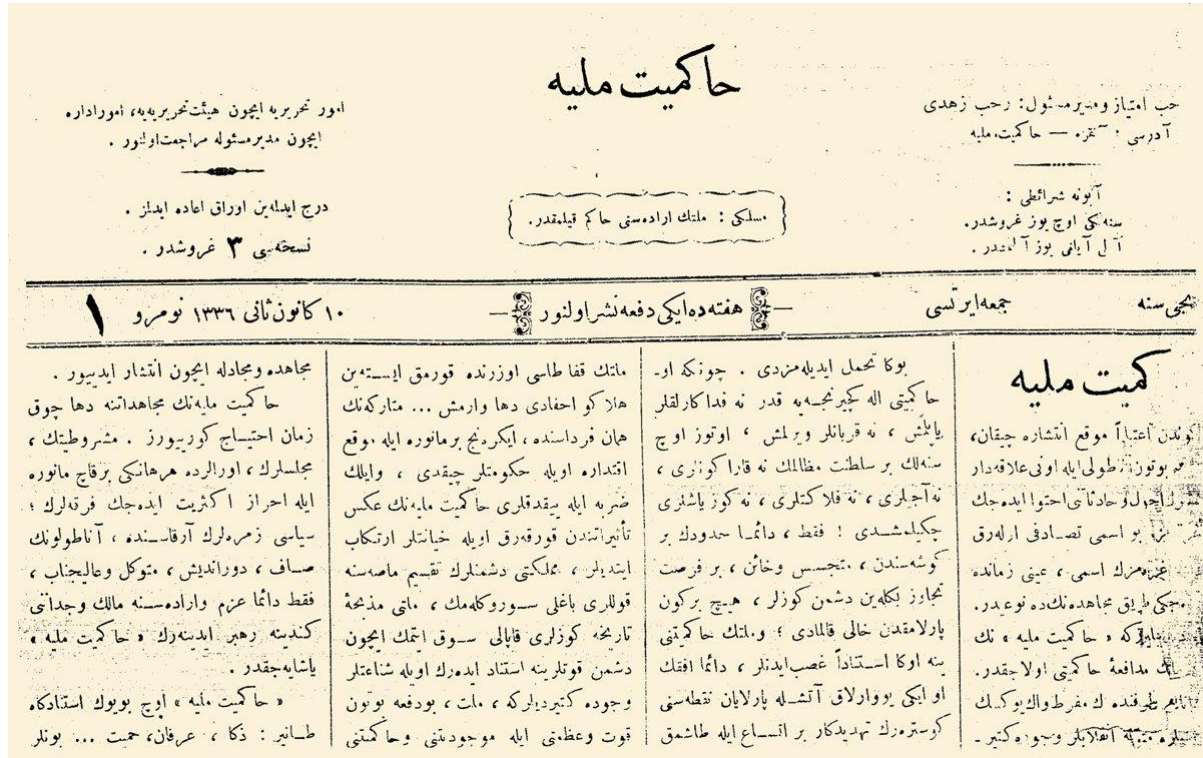
Gazetenin ikinci sayısında yer alan bir makalede, Damat Ferit Paşa hükümetine, mukaddesatı koruyamadığı ve işgaller karşısında millete sessiz kalmayı telkin ettiği hususunda suçlamalarda bulunulmuştur. Gazetenin üçüncü sayısında da benzer şekildeki ithamlarla birlikte, bu durumdan kurtulmanın tek yolunun güçlü bir hükümetin kurulmasından geçtiğine vurgu yapılmıştır. Gazetenin diğer sayılarında da benzer konular gündeme getirilerek yeni hükümet kurulması hususunda kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. "Ayrıca bu hükümetin milli menfaatler için milletle omuz omuza etrafı saran düşmanlara karşı mücadele etmesi bir zorunluluktur. Aksi halde istikbalin aydınlık gelmesi mümkün görülmemektedir" (İrade-i Milliye, 21 Eylül 1335:S.1) şeklinde ifadelerle yer verilerek kurulması muhtemel yeni bir hükümetin ortaya koyması gereken iradeye vurgu yapılmıştır. İrade-i Milliye, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde cereyan eden olayları ve bu olaylara ilişkin telgraflardan derlediği bilgileri makale şeklinde halka duyurmuştur. "Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Millî Mücadelenin haklılığını duyurma adına faaliyetlerine devam ederken, bu amaçla yazılan telgraflarda gazetede yer bulmaya devam etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın hükümetin Kuva-yı Milliye aleyhine takip ettiği siyasetin yanlış olduğu hakkında Sadrazama gönderdiği telgraf, Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Rauf ve Salih Paşalara gönderdiği telgraf ve Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın 'mabeyn-i hümayuna' kaydıyla gönderdiği telgraf bunlardan sadece bazılarıdır" (Pancar, 2013:295)

"Mustafa Kemal Paşa, belirsizlikler içerisindeki ülkenin birliğini sağlamak için verilecek siyasi mücadelede İrade-i Milliye gazetesini etkin bir şekilde kullanmıştır. Birbiriyle ilişkili birçok hedef gözetilmiştir. Halkın ve ordunun Millî Mücadele'ye kazandırılması, mevcut hükümetin değiştirilerek Heyet-i Temsiliye ile uyumlu bir hükümetin kurulması, millet aleyhine faaliyet yürütenlerin halka anlatılması bunlardan sadece bazılarıdır" (Ural, 2002:163) Sivas'ta 3 yıl süreyle (1922 yılı sonuna kadar) 42 sayı yayımlanan İrade-i Milliye gazetesi son dönemlerinde bölücülüğe kayan ve aynı zamanda şahsi çekişmelere giden bir gruba alet olarak çizgisinden sapmıştır. Ankara'da Hakimiyet-i Milliye gazetesi yayımlanmaya başlayınca da her geçen gün daha da sönmüştür. (Yıldırım, 1992:329).

Hakimiyet-i Milliye

Anadolu batılı devletler tarafından işgal edilmeye başlanmış, işgal güçleri ise çeşitli basın yayın organları (matbuat) aracılığıyla bu işgali meşru gösterme gayreti içerisindeydiler. İşgal güçlerinin bu sistemli çalışmalarına dur demek ve gerçekte olup biteni kamuoyuna aktarmak gerekiyordu. Mustafa Kemal Paşa, bu duruma karşı aynı yöntemlerle propaganda yapılması gerektiği fikrinden hareketle Hakimiyet-i Milliye gazetesini çıkarmaya karar vermiştir. Mustafa Kemal Paşa aynı zamanda bu gazete aracılığıyla Anadolu'da gerçekleştirilen kongrelerin ve bu kongrelerde alınan kararların tüm yurda duyurulmasını da istiyordu. Özellikle Sivas Kongresi başladığı sıralarda Anadolu'nun büyük bir kısmı işgal altındaydı. "Edirne'den, Karadeniz'den hatta Adana'dan bile Mustafa Kemal'i destekleyen delegeler imkânsızlık ve işgal nedeniyle Sivas Kongresi'ne katılamamışlardı. Onlara kongrede alınan kararların ulaştırılması zaruriydi" (Doğramacıoğlu, 2007:12).

Mustafa Kemal Paşa'nın daha önce Sivas'ta çıkardığı İrade-i Milliye gazetesinin devamı olarak değerlendirilebilecek olan Hakimiyet-i Milliye gazetesi, Millî Mücadelenin sözcüsü olma iddiasıyla, 10 Ocak 1920 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.

Resim 3: Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin ilk sayısı

(Kaynak: TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakimiyet-i-milliyeye>)

10 Ocak 1920 ile 30 Ekim 1920 tarihleri arasında haftada iki gün olarak yayımlanmış, 30 Ekim 1920'den itibaren de haftada üç gün çıkarılmaya başlanmıştır. Gerekli koşullar ve teknik altyapı hazırlandıktan sonra, gazete 6 Şubat 1922'den itibaren ise günlük olarak çıkmaya başlamıştır. Gazete sadece cumartesi günleri yayımlarına ara vermiştir. (Müjdecı, 2014:387, Doğramacıoğlu, 2007: i) Ankara Valiliđi'nden izin alınarak yayın hayatına başlayan gazetenin imtiyaz sahibi olarak Recep Zühtü Soyak olarak belirlenmişti. (Önder, 1994:446-447). Gazetede yayınlanan yazılar bizzat Mustafa Kemal'in denetiminden geçiyor, gerekli düzeltmeler de yine Hakkı Behiç ile birlikte Mustafa Kemal tarafından yapılıyordu. Mustafa Kemal Paşa adeta gazetenin editörlüğünü üstlenmişti. Gazetenin Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağıtımı hususu ile de Mustafa Kemal kendisi ilgileniyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yarı resmi organı gibi yayınlanan gazete, kısa bir süre içerisinde önce büyük kentlere, hemen ardından da bütün Anadolu'ya dağılmıştır. Gazetenin yayınlanma amacı, İşgal yıllarında Millî Mücadele hareketinin dayandığı temel fikirleri, görüşleri ve bu doğrultuda alınan kararları halka duyurmak, kamuoyu oluşturmak ve halkın Millî Mücadele'ye katılımını sağlamaktır.

"Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde Büyük Taarruz öncesinde Türk ordusu, Yunan ordusu ve iki ülkenin iç durumu ile ilgili çeşitli haber ve yorumlar çıkmıştır. Özellikle Yunan ordusundaki kaçak askerler ve iç siyasetindeki dalgalanmalar, Yunanlıların hedefleri ve sonuçsuz girişimleri ile Türk ordusunun ve Türk kamuoyunun durumu konularında fazlaca haber çıkmıştır. Hakimiyet-i Milliye'nin 1922 Ağustos ve Eylül'üne ait nüshalarında genel olarak müttefik devletler ve barış süreci, Trakya, Çatalca, İzmir ve İstanbul'un durumu, Şark Konferansı ve Venedik Konferansı gibi konulara yer verilmiştir. Bu arada gazetede yayınlanan resmi tebliğlerde de cepheden haberler verilmiştir" (Müjdecı, 2014:390-391).

"Millî Mücadele dönemi gazetelerinin önderi ve haber kaynağı olan gazetede Mustafa Kemal, köşe yazarlığı yapmıştır. Onun bilgisi ve denetiminde yayımlanan makaleler, sosyal, siyasî, askerî, kültürel ve edebî içerikli yazılardır." (Çavuş, 20016:8) Gazetede hemen her konuda halkı bilgilendirmek için yazılar yazılmıştır. Böylece hem

Millî Mücadele'nin başarıyla sürdürülmesi sağlanmış hem de toplumsal kültürlenme süreci hızlandırılmıştır” (Doğramacıoğlu, 2007:5).

Anadolu ve İstanbul işgal altındayken gazetede birçok yazı sadece yıldız işareti kullanılarak ya da Mustafa Kemal imzasıyla yayınlanmıştır. Mustafa Kemal'in altına imzasının koymadan yayınlanan yazılarla ilgili, Mustafa Kemal bu gazeteyi bütün Anadolu'nun sesi olarak gördüğü ve gazetenin belli bir zümrenin değil bütün Anadolu'nun simgesi olduğu düşüncesiyle altına kendi imzasını atmadan yayınladığı düşünülmektedir. Mustafa Kemal tarafından Millî iradenin yayın organına dönüştürülen gazete, işgal devletlerinin propagandalarına karşı halkı uyarmak için yayınlar yapmıştır. Hakimiyet-i Milliye gazetesinde, sık sık Avrupa'nın ikiyüzlülüğüne vurgu yapılmış ve Türkleri asla sevmediklerine dikkat çekilmiştir. Yine gazetede dış politikanın nasıl olması gerektiği ile ilgili yazılara yer verilmiştir. Mustafa Kemal tarafından imzasız yayınlanan bu ve benzeri başyazılarda halkın propagandalara karşı uyanık olması istenmiş, istiklal mücadelesi hakkında da günlük gelişmeler halka duyurulmuştur. “Hâkimiyet-i Milliye gazetesi Anadolu'daki diğer gazeteler için sürekli bir haber kaynağı olmuştur. Hâkimiyet-i Milliye yayımlandığı sırada günlük 5000–6000 tirajlı bir gazete olmuş ve Millî Mücadele'yi başlangıcından sonuna kadar takip edip desteklemiştir. Hâkimiyet-i Milliye 'de çeşitli siyasal ve günlük olaylar işlenmiştir. İlk yayıma başladığı 1920'den 1923 yılına kadar ağırlıklı olarak Sevr antlaşması, Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı, eğitim, kültür, dış politika ve sosyal meseleler üzerinde durulmuştur.” (Doğramacıoğlu, 2007:9).

Sonuç ve değerlendirme

Son yüzyılda, özellikle yirminci yüzyılın ilk yarısında sahada silahla mücadele etmek kadar saha dışında propaganda faaliyetleri yürütmek de zafer elde edilmesi açısından büyük önem arz etmiştir. Öyle ki olağanüstü dönemlerde hem düşmanın propagandasına karşılık vermek hem milli bütünlüğü sağlamak hem de milli mücadelede yer alanların moral değerlerini yüksek tutmak oldukça önemlidir. Söz konusu dönemin koşullarında bunu yapabilmenin yegâne yolu ise basındı, matbuattı. Öğrencilik yıllarında çeşitli fikir ve görüşlerini yakın çevresiyle paylaşmak isteyen Mustafa Kemal, ilk gazetecilik deneyimini bu şekilde Minber gazetesi aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Ancak onun asıl basınla ilişkisi ve basının gücünden faydalanması Millî Mücadele yıllarında olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Sivas kongresi sırasında ilk olarak İrade-i Milliye gazetesini çıkarmak için girişimlerde bulunmuş, gazetenin çıkarılması öncülük etmiş hatta bizzat kendisi çeşitli konularda yazılar kaleme almıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleriyle Millî Mücadelenin temel ilkelerinin yayımlandığı bu gazete farklı yollarla Anadolu'nun dört bir yanına ulaştırılmıştı. Bu gazete aracılığı ile kongrelerde alınan kararları, Millî Mücadelenin önemini, işgal kuvvetlerinin yaptığı fenalıkları kamuoyuyla paylaşarak hem bilgilendirme yapmış hem de destek toplamayı amaçlamıştır. Hatta gazetenin bir nüshası İngilizlerin eline geçmiş, İngilizler Bab-ı Ali'ye gelerek protesto dahi vermişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya geldiğinde ise, basının gücünden daha fazla faydalanmak amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin resmi organı gibi davranan Hakimiyet-i Milliye gazetesini yayınlamış, bu şekilde daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Mustafa Kemal'in yayınladığı gazeteler arasında şüphesiz Hakimiyet-i Milliye gazetesinin önemi başkadır. Gazete yayımlandığı ilk andan itibaren 'Ankara'nın yanında yer almış Mustafa Kemal'in şahsi icraatlarını, fikirlerini, görüşlerini, Millî Mücadele Hareketi'nin dayandığı temel fikirleri, görüşleri ve kararları, daha da önemlisi 'Yeni Devlet'in bakışını halka yaymaya çalışmıştır. Hakimiyet-i Milliye'nin yayımlandığı dönemde de Türk Toplumunda uzun yıllar sarsıntıya sebep olan Batılılaşma fikri kafa karışıklığına sebebiyet veriyordu. Bu durumu ortadan kaldırmak ve halka milli düşünce şuurunu kazandırmak amacıyla da gazete önemli bir bilgilendirme aracıydı. Mustafa Kemal Millî Mücadelenin merkezi ve ortak bir şura bağlanması amacıyla da bu gazeteyi önemli bir vasıta olarak görüyordu. Gazetede bu amaca hizmet etmek amacıyla Türk Kültürü üzerine araştırmalar yapan İzzet Ulvi ve Veled Çelebi'nin Türklük kavramları üzerine yaptığı çalışmalar yer almıştır.

Sonuç olarak Mustafa Kemal Atatürk, basına, gazetecilik faaliyetlerine büyük önem vermiş, özellikle Millî Mücadele döneminde halkın bilgilenebilmesi ve milli birliğin sağlanması hususunda basının gücünden ziyadesiyle faydalanmıştır.

Kaynakça

- Arı, K. (2006). Atatürk'ün yazarlığı ve gazeteciliği, *ÇTTAD*, V/13, (2006/Güz), s.s. 3–23
- Atatürk, M., K., (2005). *Nutuk*, İstanbul: 2005
- Aydemir, Ş.S. (2003). *Tek adam 1881-1919*, Cilt 1, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bayur, Y. H. (1990). *Atatürk, Hayatı ve Eseri*, Ankara: ATAM Yayınları.
- Borak, S. (2004). *Atatürk ve Edebiyat*, İstanbul: Kırmızı Beyaz Yayınları.
- Çavuş, D. (2006) Minber gazetesi, basındaki yeri ve önemi, Ankara Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.
- Doğramacıoğlu, H. (2007). Hâkimiyet-i Milliye gazetesi üzerine bir inceleme, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*, yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Güner, Z. (1999), “*Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Türk Kamuoyu)*”, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güner, Z. Ve Kabataş, O. (1990), “*Millî Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını*”, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- İğdemir, U. (1969). *Sivas Kongresi Tutanakları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, S. 1
- İnce, M. (2018). “*Haber edinme aracı olarak internet ve internet haberciliği*”, Konya: Eğitim Yayınevi
- İnce, M. ve Koçak, M. C. (2017). Basın (Ulusal Gazeteler) 15 Temmuz'u Nasıl Gördü? *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 12/35*, p. 239-254
- İnuğur, M.N. (1982) *Basın ve yayın tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi
- Kaya, E. (2000). “*Mustafa Kemal Atatürk'ün İlk Gazetesi: Minber; Açıklamalı Çevirisi*”, Ankara: Ebabil Yayıncılık
- Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul 2005, s.12-13.
- Müjdecı, M. (2014) Hakimiyet-i Milliye gazetesinde büyük taarruz, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/1 Winter 2014*, p. 387-408.
- Okyar, F. (1980) *Üç devirde bir adam*, (Yay. Haz.: Cemal Kutay), İstanbul: Tercüman Yayınları
- Önder, M. (1994). *Millî Mücadele'nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özkaya, Y. (1985) Millî mücadele başlangıcında basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın basınla ilişkileri, *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3
- Öztoprak, İ. (1981). Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 230
- Pancar, E. (2013). Millî mücadelenin halka anlatılmasında İrade-İ Milliye gazetesiyle yürütülen propaganda faaliyeti, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, Sayfa: 291-306.
- Tevetoğlu, F. (1988). Atatürk'ün Minber gazetesinde kullandığı takma adı: Hatib, *Milli Kültür*, Sayı 63.
- Tevetoğlu, F. (1991). Atatürk'ün güvendiği bir kişi: Dr. Rasim Ferid Talay, *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, Cilt VII.
- Ulu, C. (2012). Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Sayı: 12, Bahar 2012, s.61

Ural, S. (2002). Ali Galip Olayının Millî Mücadele Taraftarı Gazetelerdeki (İrade-i Milliye ve Albayrak) Yankıları, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, ss. 29-30.

Yıldırım, H. (1992). İrade-i Milliye Gazetesi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 23, ss. 325-330